

Plaatselijke aanduiding gemeentelijk monument

Hessenberg 23-25

Aanwijzingsbesluit

n.t.b

ID-code

2759

Redegevende omschrijving van het gemeentelijk monument

INLEIDING

De Hessenberg is één van de zeven heuvels waarop Nijmegen is gebouwd. De Hessenberg was in de Romeinse tijd zo rond 200 na Chr. nog onbewoond. Vanaf de middeleeuwen ontwikkelden zich hier smalle diepe percelen die doorlopen tot aan de Lange Hezelstraat. In de hoek, gevormd door de Hessenberg, Pijkestraat, Doddendaal en Jodenberg bevonden zich rond 1442 maar liefst vier kloosters, waarvan twee nonnenkloosters; Hessenberg en Bethlehem. In de late middeleeuwen vormde zich hier het religieuze hart. Op de plaats van het eerste werd later het rooms-katholieke weeshuis gesticht door de samenvoeging van vier bouwwerken in 1638. In de negentiende eeuw stond hier naast het weeshuis een groot aantal pakhuizen die ten dienste stonden van het grote aantal winkel- en bedrijfspanden van de omliggende straten, voornamelijk de Lange Hezelstraat. In al deze tijd veranderde de parcellering, alsook het stratenpatroon van de middeleeuwse stad nauwelijks. Het pand Hessenberg 23-25 volgt in zijn constructieve opzet de ontwikkeling langs deze perceelsgrenzen. Het is gelegen in de noordelijke gevelwand van de Hessenberg, als zevende pand ten westen van de aansluiting met de Lange Hezelstraat tegenover het voormalige weeshuiscomplex. Dit bouwvolume beslaat twee oude perceelbreedten ten opzichte van het pand aan de Lange Hezelstraat 39. Achter dit volume bevindt zich een verbindingslid naar het pand aan de Lange Hezelstraat. Op de kadastrale kaart van 1832 is de rechter kavel al samen genummerd met de kavel Lange Hezelstraat 39. De linker kavel is nog apart genummerd. Nadat ook dit kavel onder dezelfde eigenaar is gevallen werd op de restanten van de kelders van de middeleeuwse panden het huidige pand aan de Hessenberg gebouwd. Uit de tekeningen kan duidelijk worden opgemaakt, dat hierbij de zijmuren van de middeleeuwse panden bewaard zijn gebleven. Het huidige pand werd gebouwd in 1907 als wasserij, volgens tekening van architect W.J.G. Knoop, een architect die jaren daarvoor als aannemer actief was bij de slechting van de Nijmeegse vestingwerken. Deze tekening wijkt op enkele kleine punten af van de uitgevoerde gevel. Passend bij zijn functie is de gevel sober en functioneel vormgegeven in overgangsarchitectuur. Onder overgangsarchitectuur verstaat men de bouwstijl die vooral in zwang was in de periode omstreeks 1880 - 1900. De naam werd aan deze - niet scherp te definiëren - stroming gegeven daar ze de overgang markeerde tussen de neostijlen en modernere stijlen als Jugendstil en art nouveau. In 1927 werd het gehele complex intern gewijzigd t.b.v. de vestiging van de slagerij van de heer Matthieu Benning, waarvan de tekeningen door architect J. M. N. Reijmer jr. in het archief aanwezig zijn. Tijdens het bombardement worden grote delen van de Hessenberg getroffen, waaronder het weeshuis dat tijdens de wederopbouw voor een groot gedeelte werd gesloopt. Dit heeft er toe geleid dat het bouwblok van Hessenberg 23-25, samen met het oude weeshuis, tot de weinige vooroorlogse bebouwing in deze straat behoren. Tussen 2010 en 2020 hebben er op de Hessenberg 23-25 en de Lange Hezelstraat 39 een aantal grote constructie doorbrekende werkzaamheden plaats gevonden; Hessenberg 23-25 werd in 2015 voorzien van extra verdiepingen en beide panden werden intern vernieuwd. Wel zijn bij deze ingrepen delen van het oorspronkelijke slagersinterieur uit 1927 behouden, waaronder Art Deco tegelwerk en rookkasten, en zijn de toegangsdeuren gereconstrueerd naar het oorspronkelijke model.

Vervolgvel

1

OMSCHRIJVING VAN HET GEMEENTELIJK MONUMENT

Dit pand vormt samen met Lange Hezelstraat 39 één object. Het gebouw aan de Hessenberg is opgetrokken op een trapeziumvormige plattegrond en heeft drie bouwlagen met een plat dak en een kelder. Het pand heeft een streng symmetrische voorgevel met middenrisaliet op gepleisterd plint, gemetseld in kruisverband van machinale baksteen en beëindigd met een overstekende geprofileerde gevellijst op geprofileerde klossen. De gevel kenmerkt zich door gemetselde segmentbogen en speklagen in gele verblendsteen. In de gevelopeningen zitten gietijzeren ramen met beweegbare bovenlichten. Ter weerszijden van de middenrisaliet, op de begane grond, een houten kozijn met dubbele deuren en bovenlicht. De linkerzijgevel is gepleisterd en wordt beëindigd met een eenvoudig boeiboord. Deze gevel bevat waarschijnlijk restanten van de gesloopte middeleeuwse panden. De gevel van het smalle verbindingslid naar het voorhuis aan de Lange Hezelstraat is drie lagen hoog en gemetseld in machinale baksteen en beëindigd met een geprofileerd boeiboord. Per bouwlaag is één venster aanwezig. Van de eerste en de tweede bouwlaag wordt de vensteropening afgedekt met een segmentboog, terwijl de opening op de derde bouwlaag voorzien is van een rollaag. De boogvulling is voorzien van een vlakke cementpleister. De zijgevel van het hoofdvolume sluit geheel aan op de rechter belending en is niet zichtbaar. De achtergevel is drie lagen hoog, gemetseld in kruisverband in machinale baksteen en beëindigd met een geprofileerd boeiboord. Per bouwlaag zijn twee vensters aanwezig die afgedekt worden met een segmentboog. De boogvulling is voorzien van een vlakke cementpleister.

Intern bevinden zich nog een aantal belangwekkende zaken; zichtbaar in de kelder is de linker zijmuur. Deze is opgebouwd uit stenen met een formaat van 25x5 cm, waarin veel incomplete stenen zijn verwerkt (mogelijk XVIA). De straatgevel van de kelder aan de Hessenberg is gemetseld met bakstenen waarin streklengten van 27 cm voorkomen en vijf lagen zijn 34 cm hoog (mogelijk XVB). Vanaf de eerste bouwlaag is een voorzetwand van machinale baksteen tegen de linker bouwmuur geplaatst, die op de tweede bouwlaag d.m.v. nissen het pleisterwerk van de achterliggende bouwmuur toont. De vloer die de kelder scheidt van de eerste bouwlaag bestaat uit ijzeren balken met gemetselde troggewelfjes. Voor de gewelfjes zijn bakstenen uit afbraak van de oude panden gebruikt. De eerste bouwlaag bevat daarnaast de navolgende bijzonderheden: een deel van de slagerij-inrichting met rookkasten voorzien van stalen deuren en Art Deco wandbetegeling uit 1927, terrazzo vloer en aansluitende trap uit 1927 naar de eerste bouwlaag van Lange Hezelstraat 39, ook in terrazzo. De overige bouwlagen bevatten geen bijzonderheden.

WAARDERING

Architectuurhistorische waarde:

Het pand is in opzet een vrij gaaf bewaard gebleven bedrijfspand, gebouwd naar ontwerp van de architect W. J. G. Knoop, op de restanten van de hiervoor gesloopte bebouwing. Het pand is gebouwd als wasserij en deze bestemming is duidelijk afleesbaar aan de typisch industriële uitstraling van de architectuur. Ondanks enkele wijzigingen waaronder de recente optopping is sprake van een vrij gaaf bewaard object. Ook de periode waarin het pand diende als inrichting voor vleesverwerking t.b.v. de in 1927 gevestigde slagerij, is inwendig nog herkenbaar aan rookkasten en wandbetegeling.

Stedenbouwkundige waarde:

Het pand is tegenover het voormalige weeshuiscomplex binnen de 14de-eeuwse omwalling van Nijmegen gelegen. Aan de uitvalsroute (Lange Hezelstraat) hebben zich smalle diepe percelen ontwikkeld die doorlopen tot aan de Hessenberg, waaraan zich aan weerszijden een structuur

Vervolgvel

2

ontwikkeld heeft, die dateert uit de late Middeleeuwen en die zeer karakteristiek is. Het pand volgt in zijn constructieve opzet de ontwikkeling langs deze perceelsgrenzen en is daarom van belang. Voorts vanwege de markante hoofdvorm en afwerking van de gevel van groot belang voor het straatbeeld van de Hessenberg waar de gevel deel uitmaakt van een karakteristieke gevelwand met eenvoudige woonhuizen en bedrijfspanden met kleinstedelijk karakter. Het pand heeft daarmee tevens een hoge beeldwaarde.

Cultuurhistorische waarde:

Het pand bezit cultuurhistorische waarde vanwege de herkenbare fabrieksmatige opzet van de wasserij die zich hier in 1907 vestigde op de plaats van twee oudere panden. Het is nog een van de weinige voorbeelden van industriële architectuur in de Nijmeegse binnenstad. Ook de periode waarin het pand diende als inrichting voor vleesverwerking t.b.v. de in 1927 gevestigde slagerij is inwendig nog herkenbaar.

Bronnen:

Ormel, J.W., Bouwhistorische verkenning, ongepubliceerd document 2002.

Abma, R., Nieuwe historische atlas van Nijmegen, Nijmegen 2018.

Peterse, H., Verborgten verleden: bouwhistorie in Nijmegen, Utrecht 2004.

Panddossier Bouwarchief, Lange Hezelstraat 39, jaar 1907, 1926 en 1979

Kadastrale tenaamstelling	7 december 2022
Eigenaar:	
Kadastrale aanduiding	NMG00
Gemeente:	Nijmegen
Sectie:	C
Nummer(s):	4017

foto's op vervolgblad

Vervolgvel
3



Jacob van Deventer (ca. 1505-1575), Nijmegen en naaste omgeving (ca. 1557)



Braun-Hogenberg, Civitates Orbis Terrarum II 29, 1575 (uitsnede)

Vervolgvel

4



Huidige perceelgrootte (Streetsmart).



Hessenberg 23-25 in 1977 en huidige situatie (Archief Nijmegen).

Vervolgvel
5



Zicht op de achterzijde van het pand, vanuit het tussenlid. Bouwhistorisch rapport (2002).



Verbindingstrap naar Lange Hezelstraat 39. Bron: Gelders Genootschap 2023.



Rookkasten en tegelwerk. Bron: Gelders Genootschap 2023.



Terrazovloer, Bron: Gelders Genootschap 2023.

Vervolgvel
6

